

Verschijnt tenminste
eenmaal per kwartaal

Monumentenjaar

Ter gelegenheid van het Monumentenjaar
nodigen wij u uit voor een diaserie, getiteld

MONUMENTEN in GELDERLAND

door de heer F.N.M.HATTINK uit Buurmalsen

op DONDERDAG 17 APRIL 1975

in Restaurant d'Avondwake, Van Uvenweg 217

aanvang 20.00 uur

Deze prachtige diaserie toont u wát beschermd kan worden en hoe dit gebeurt. Hierbij zal ook één van onze Wageningse monumenten ter sprake komen. Vele facetten van het 'bouwwak' worden afzonderlijk belicht.

Bovendien zal het boeiende verhaal dat de heer Hattink hierbij vertelt deze avond tot een zeer bijzonder evenement maken.

Op deze avond zijn ook niet-leden hartelijk welkom.

Het bestuur

FEITEN en DATA

Op donderdag 30 januari werd in Restaurant d'Avondwake de eerste Algemene Ledenvergadering van "Oud-Wageningen" gehouden. Op de agenda stond een bestuursverkiezing met daarna een lezing. Ongeveer 45 leden gaven blijk van hun belangstelling. Van het voorlopige bestuur waren de secretaris en de penningmeester wegens ziekte verhinderd.

Het voorlopige bestuur werd zonder enige moeite gekozen en uitgebreid met een 2e secretaris in de persoon van mevrouw L.B.A.J. Elders-Vonk, die hartelijk welkom werd geheten.

Eveneens bijzonder welkom zijn de leden van de kascommissie, de heren L.Hartgerink, C.Postma en als reservelid de heer P.Holleman. Voor een samen te stellen redactie stelden zich o.a. beschikbaar de heren C.Postma en E.van Rees Vellinga.

Na het huishoudelijke gedeelte volgde een lezing over "Volks- en bijgeloof in Wageningen en omgeving in vroeger jaren". Wegens ziekte van de heer Steenbergen werd de lezing gehouden door ons lid W.M. Straatman, gevolgd door Jan J.de Goede met de vertelling "Vaar, vaar . . . naar de overkant", spelend in de omgeving van het Lexkesveer.

Over het "protest tegen de plaats van het nieuwe politiebureau" hebt u o.a. kunnen lezen in de Veluwepost van 14 februari. Aan B en W en aan de Raad maakte het bestuur van "Oud-Wageningen" haar bezwaren in een tweetal brieven bekend. Ook tijdens de raadsvergadering van 17 februari waren het bestuur en enige leden aanwezig. Van de gelegenheid vanaf de publieke tribune het woord te voeren werd door de voorzitter gebruik gemaakt. Hij verzocht de raadsleden een persoonlijke beslissing te nemen en geen politieke. Doch ondanks de persoonlijke voorkeur van enige raadsleden om tegen te stemmen werd het voorstel van B en W tóch met 11 tegen 10 stemmen aangenomen.

Omdat het pand Bowlespark 1a (het tegenwoordige politiebureau) op de Monumentenlijst voorkomt, hebben wij onmiddellijk contact opgenomen met Monumentenzorg. De kwestie is daar thans in beraad. Bovendien hebben we Heemschut in kennis gesteld van het plan van B en W. Het bestuur is er namelijk van overtuigd dat het afbreken van het huidige politiebureau een daad zal zijn waarvan men later spijt krijgt. Bovendien past een modern gebouw van drie verdiepingen in het geheel niet in deze omgeving.

Er is antwoord binnengekomen van B en W op ons schrijven betreffende de bestemming en restauratie van het pand Heerenstraat 1. Daaruit blijkt dat ook het College het pand gerestaureerd wenst te zien.

Tot slot een toelichting waarom u slechts een nummer van 4 bladzijden ontvangt. Aangezien het vorige nummer 12 bladzijden telde, laat de financiële draagkracht van de vereniging niet toe een omvangrijker nummer te laten verschijnen.

kù je hum?

BONGERS

In de tijd van de eerste vrachtauto's waren er veldwachters, die er een genoeg in hadden de enkele auto die hun dorp passeerde aan te houden en naar de papieren te vragen. In een bepaald dorp werd Bongers steevast aangehouden. Had de veldwachter succes, dan moest hij zijn naam opgeven, waarbij de ambtenaar de eerste maal vroeg hoe de naam werd gespeld. "Bongers, met de beginletters van: Boer Ongeluk Nul Gek Ezel Rotzak Sufferd", hoorde de ontstelde veldwachter zich toevoegen!

zoekplaatjes

U ziet hier enkele foto's afgebeeld van plekjes in Wageningen, waarvan u mag gaan vertellen waar ze zijn gemaakt. Wanneer u niet helemaal zeker bent waar een foto gemaakt is, gaat u dan eens op dat plekje kijken, dan leert u Wageningen nóg beter kennen!

Oplossingen graag op een briefkaart of gewoon een kaartje in de bus van het secretariaat, Geertjesweg 21. Onder de goede oplossers worden als prijzen enige prenten en foto's van Wageningen verloot.

De termijn van inzending sluit 31 augustus 1975.

Nee, deze keer niet omdat 1975 ook het "Jaar van de Vrouw" is, maar gewoon omdat we het zo'n leuke prent vinden. De kraam van "Vrouwenkiesrecht" moet omstreeks 1910 ergens in Wageningen hebben gestaan, maar we weten niet ter gelegenheid van welk feit. Wie van onze leden kan ons daarover inlichten? Gaarne een telefoontje aan Jan J. de Goede, 13617.

CONTRIBUTIE

Reeds vele leden gaven gehoor aan de oproep in het vorige nummer en betaalden hun contributie voor 1975.

Wanneer u daar nog niet bij was, doet u het dan per omgaande! De financiële positie van onze vereniging laat niet toe dat deze gelden gedurende het gehele jaar binnenkomen.

Dus: gelijk afrekenen alstublieft op postrekening nummer 294 61 25 t.n.v. W.M. Straatman te Wageningen, met de vermelding "Contributie 1975". Hier nog eens de bedragen:

individueel lid	f 5,--
echtpaar	f 7,50
bejaarde desgewenst	f 2,50

Deze contributie is een minimum. Wanneer u het gebaar van verscheidene leden wilt volgen en daarboven een extra bedrag wilt overmaken, vermeldt u dan bij de overschrijving: contributie f xxx en donatie f xxx. De vereniging zal u dankbaar zijn!

Verschijnt tenminste
eenmaal per kwartaal

Van de bestuurstafel

Donderdag 17 april hebben vele leden en belangstellenden genoten van de lezing met dia's "Monumenten in Gelderland". De heer F.M.N.Hattink uit Buurmalsen, die deze avond in restaurant d'Avondwake voor ons verzorgde, is niet alleen een goed spreker, maar ook een voortreffelijk fotograaf. Op verzoek van het bestuur van "Oud-Wageningen" besteedde hij ook enige aandacht aan het herenhuis Heerenstraat 1, dat gerestaureerd gaat worden. Tot onze verbazing volgden er meer dia's van onze stad met een deskundige toelichting.

Het was een zeer geslaagde avond, door uw bestuur georganiseerd in het kader van het Monumentenjaar. Er waren dan ook speciale uitnodigingen gezonden naar B en W, Commissie Openbare Werken, Dienst Gemeentewerken, Raad der Gemeente Wageningen, Culturele Raad en de redacties van de diverse couranten. Van de Dienst Gemeentewerken, de Gemeenteraad en de Culturele Raad waren enkele personen aanwezig, de rest zond bericht van verhindering of bleef zonder meer weg.

Van het bestuur van de Stichting Beheer Verenigingsgebouw te Bennekom ontving uw bestuur een uitnodiging voor de officiële heropening op zaterdag 26 april van het "Kijk en Luister Museum". Dit museum is ondergebracht in het Verenigingsgebouw, Kerkstraat 1, en herbergt de collectie mechanische muziekinstrumenten van de Mr. Max Moltzerstichting én de historische verzameling van de Vereniging "Oud-Bennekom". De opening geschiedde door de burgemeester van Ede in het gebouw "De Brink". De secretaris van "Oud-Wageningen" en het bestuurslid A. Rietveld waren hierbij aanwezig. Een keur vansoms voortreffelijke toespraken rolde over ons heen, waarbij - naar onze bescheiden mening - de historische verzameling van "Oud-Bennekom" wel erg ver op de achtergrond stond. Niettemin wensen wij "Oud-Bennekom" van harte geluk met de heropening. Het is beslist de moeite waard een kijkje te gaan nemen.

Op donderdag 15 mei verzorgde de secretaris een diamiddag voor een groepje bejaarden van Pomona. Het was bijzonder gezellig.

U hebt op 5 mei of op één der volgende dagen beslist een kijkje genomen in Hotel "De Wereld", waar in de capitulatiezaal een expositie over 1940-1945 was ingericht met de tafel en de stoelen en papieren van de capitulatie op 5 mei 1945. Wat een prachtverzameling materiaal over deze periode bezit ons lid Huib de Leeuw !

Ongetwijfeld hebt u ook gebladerd in het boekje "Wageningen 1940-1945". Terecht verscheen hierover commentaar in de Veluwest. Het had veel en veel beter én nauwkeuriger gekund. We hebben contact opgenomen met de schrijver van deze commentaar met als resultaat (we hopen met succes !!), dat in de nabije toekomst gewerkt gaat worden aan een serieus onderzoek naar de gebeurtenissen in Wereldoorlog II in Wageningen, mogelijk gevolgd door publikaties.

In het weekeinde van 20/21 september hoopt de katholieke gemeenschap van Wageningen het 50-jarig bestaan van de kerk in de Bergstraat te gaan vieren. Er wordt naar aanleiding hiervan achter in de kerk een tentoonstelling van oude foto's e.d. ingericht. Belangstellende leden van "Oud-Wageningen" zijn zeer zeker welkom. De toegang is gratis !

Rest ons u van harte een goede en zonnige vakantie toe te wensen.

Het bestuur

Voor wie het aangaat . . .

De eerste helft van dit jaar 1975 is alweer om ! Wat gaat dat hard, vindt u ook niet?

Maar hoe snel die tijd ook gaat, u hebt zes maanden de tijd gehad om uw contributie over te maken. Het is voor u weliswaar slechts een klein bedrag, maar wanneer de penningmeester nog tientallen malen dit bedrag moet ontvangen, dan begrijpt u wel dat dit niet gaat.

Dus: nu meteen doen:

contributie	f 5,--
echtpaar	f 7,50
65+ desgewenst	f 2,50

op postrekening 294 61 25 t.n.v. W.M. Straatman te Wageningen.

Het bestuur zal u dankbaar zijn !

Honderd jaar

SLAGERIJ ELINGS

Op 21 augustus 1875 diene Cornelis Elings, winkelier, en Evert Elings, slagersknecht, een verzoek in bij Burgemeester en Wethouders der Gemeente Wageningen. Zij vragen hierin de Welmogende Heeren of zij toestemming willen verlenen tot het oprichten van "eene spekslagerij". Het verzoek wordt ingewilligd en in de Wageningsche Courant van 23 september 1875 lezen wij dat de Gebroeders Elings een spekslagerij hebben opgericht tegenover Hotel Steuk (Hotel De Wereld) en dat zij zich 'in ieders gunst beleeft aanbevelen'.

Cornelis Elings, de oudste van de twee broers, werd geboren te Hemmen op 20 februari 1848. Hij huwt (waarschijnlijk) te Wageningen op 5 augustus 1881 met Willempje van Grootheest, die geboren werd te Ede op 27 juni 1854. Evert Elings werd eveneens geboren te Hemmen en wel op 23 maart 1853. Everdina Ponsen, geboren te Wageningen op 14 augustus 1851, zou hem op 1 oktober 1880 in haar geboorteplaats het 'jawoord' geven.

Tussen 1875 en 1880 verhuist de slagerij naar de Kapelstraat A512. Het compagnonschap tussen de twee broers wordt echter opgeheven en Cornelis wordt brievenbesteller, terwijl Evert samen met zijn vrouw het slagersbedrijf voortzet. Everdina Elings stond in die tijd al bekend als maakster van uitstekende rookworst. Kwam de rookworst van de vrouw, de man daarentegen leverde de kracht: Evert Elings moet volgens overlevering enorm sterk zijn geweest. In die dagen werden de geslachte dieren gewogen aan een balans. Aan de ene kant hing b.v. een koe en aan de andere kant werden er gewichten gehangen, die aan de bovenkant voorzien waren van een ring. De slagersknechten wedijverden er om wie met het meeste gewicht aan zijn pink, zijn naam kaarsrecht op de muur kon schrijven. De meesten kwamen niet verder dan 10 kg. Evert Elings echter schreef zijn naam kaarsrecht op de muur met aan zijn pink een gewicht van 25 kg!

De zoon van Evert Elings en Everdina Ponsen, Evert Elings jr, volgde zijn vader op. Hij huwde de latere mevrouw S. Elings-de Vries. Hun zoon, Henk Elings, drijft nog steeds de slagerij aan de Kapelstraat.

Vóór de Tweede Wereldoorlog was één van de burens van slager Elings de Joodse slager Van Thijn. De verhouding tussen deze twee slagers was altijd goed te noemen, een enkel concurrentiegeschil daargelaten. De heer H. Elings weet zich nog te herinneren dat er altijd kosjer geslacht werd. Dit werd gedaan door een rabbijn of voorganger vermoedelijk uit Arnhem. De

slagerij van Van Thijn werd al vóór de oorlog opgeheven; het pand werd verkocht aan kruidenier Nagel.

In de meidagen van 1940 evacueerde de familie Elings naar Langerak. Na 14 dagen volgde de terugkeer naar een gehavend huis. "Het puin lag manshoog op de binnenplaats", volgens de heer Elings. In 1943 werden de gehavende panden door de gemeente Wageningen onteigend en afgebroken. De familie Elings betrok toen samen met kruidenier Van Veelen het pand van de heer Plantinga, die een distilleerderij had op de plaats waar nu de firma Ponsen en Looijen is gevestigd.

In 1944 was de bouw van de panden aan de Kapelstraat al aardig gevorderd, toen de tweede evacuatie zich aankondigde. Renswoude was ditmaal het toevluchtsoord. Bij de terugkeer in 1945 betrok men het nog niet helemaal afgebouwde pand aan de Kapelstraat, omdat de vroegere distilleerderij van Plantinga totaal verwoest was. De slagerij werd zolang elders in Wageningen ondergebracht, maar in 1946 weer geopend op het vanouds bekende adres: Kapelstraat 12.

Tenslotte nog een anecdote, die de heer Elings mij vertelde: Als de slagers vroeger een tijd hadden dat ze weinig verkochten, werden de slagersknechten toch op pad gestuurd met hun bestelmanden. Er zaten echter gewichten in, inplaats van vlees. Vervolgens liepen de slagersknechten langs alle slagers als het even kon, om te laten zien dat ze flinke zware manden droegen. Ze wilden zo de indruk wekken dat ze het erg druk hadden . . . over misleiding gesproken !

W.H. Straatman
Thorbeckestraat 258

Deze foto's zijn genomen bij de Onafhankelijkheidsfeesten in 1913. De éne voor Slagerij Elings en de andere vooraan in de Kapelstraat. Op beide foto's is de zwaargebouwde figuur slager Evert Elings. En laten de oude Wageningers maar eens zien wie ze verder nog herkennen !

Ontwerp HUISHOUDELIJK REGLEMENT Vereniging „Oud-Wageningen”

ARTIKEL 1

De jaarlijkse bijdrage, te betalen door de gewone leden, de leden van verdienste en de jeugdleden, wordt vastgesteld door een algemene vergadering.

ARTIKEL 2

1.

Jaarlijks wordt vóór 1 juni een algemene vergadering gehouden, jaarvergadering geheten, waarin in elk geval de volgende punten aan de orde komen:

- a. verkiezing van bestuursleden;
- b. verslag van de secretaris over het laatstverlopen verenigingsjaar;
- c. verslag van de penningmeester over het laatstverlopen verenigingsjaar;
- d. begroting voor het lopende jaar;
- e. verslag van de kascommissie;
- f. vaststelling der rekening over het laatstverlopen verenigingsjaar;
- g. benoeming van een kascommissie voor de volgende jaarrekening.

2.

Het jaarverslag van de penningmeester wordt tevoren door de kascommissie aan de administratie van de penningmeester getoetst. Vaststelling ener jaarrekening strekt de penningmeester tot décharge voor zijn beheer over het betrokken jaar.

ARTIKEL 3

1.

Gewone leden, ereleden en leden van verdienste, die de leeftijd van 70 jaren nog niet hebben bereikt, zijn (her)benoembaar tot bestuurslid.

2.

De bestuursleden hebben drie jaren zitting en zijn, behoudens het in het eerste lid van dit artikel bepaalde, terstond herkiesbaar. Zij treden af in de jaarvergadering, die wordt gehouden in het jaar van aftreding, volgens een door het bestuur vast te stellen rooster van aftreding. Een tussentijds benoemd bestuurslid treedt af op het tijdstip, waarop degene in wiens plaats hij gekomen is, zou zijn afgetreden. In afwijking van de in de eerste zin van dit lid bepaalde is voor de eerste maal na de totstandkoming van dit reglement,

de zittingsduur van twee bij het lot aan te wijzen bestuursleden één jaar en de zittingsduur van twee andere bij het lot aan te wijzen bestuursleden twee jaren.

3.

De door het bestuur gestelde kandidaten voor een bestuursfunctie worden in de agenda voor de jaarvergadering genoemd.

Tot één week voor de algemene vergadering, waarin de verkiezing zal plaatsvinden, kunnen tegencandidaten worden gesteld door schriftelijke indiening, welk voorstel door ten minste 10 leden ondertekend en vergezeld dient te zijn van een verklaring van de candidaat dat hij bereid is een eventuele benoeming te aanvaarden.

4.

Men houdt op bestuurslid te zijn door bedanken of door beëindiging van het lidmaatschap der vereniging.

ARTIKEL 4

1.

De voorzitter leidt de vergaderingen.

2.

De secretaris roept, met vermelding der agenda, op een termijn van ten minste een week de algemene vergaderingen bijeen, voert de briefwisseling en brengt in de jaarvergadering het in artikel 2 genoemde verslag uit.

3.

De penningmeester beheert de geldmiddelen der vereniging en brengt in de jaarvergadering het in artikel 2 genoemde verslag uit.

4.

De tweede secretaris voert de ledenadministratie en houdt notulen van de vergaderingen, die aan dezelfde of de volgende vergadering ter goedkeuring worden voorgelegd.

ARTIKEL 5

1.

Behoudens het in de artikelen 12 en 13 der Statuten bepaalde, worden alle besluiten genomen bij volstrekte meerderheid der uitgebrachte geldige stemmen. Blanco stemmen worden als ongeldig beschouwd. Bij staking van stemmen over personen beslist het lot. Bij staking van stemmen over zaken wordt het voorstel geacht te zijn verworpen.

2.

Stemmingen over personen geschieden schriftelijk, over zaken mondeling.

3.

Indien bij stemming over personen niemand de volstreckte meerderheid behaalt, wordt herstemming gehouden tussen de twee personen, die de meeste stemmen verwierven, of - zo dit niet mogelijk is - tussen twee bij loting aan te wijzen personen onder hen, die de meeste stemmen verwierven.

ARTIKEL 6

Dit reglement kan door een algemene vergadering worden gewijzigd, mits de agenda der vergadering reglementswijziging vermeldt.

Aan de leden,

Bovenstaand ontwerp voor een Huishoudelijk Reglement werd op ons verzoek samengesteld door ons lid mr. A.C. van den Brand. Het wordt u hierbij ter lezing voorgelegd. In het najaar zal in een algemene vergadering dit reglement moeten worden goedgekeurd.

De secretaris zal uw eventuele aanmerkingen of aanvullingen gaarne schriftelijk ontvangen vóór 1 september 1975.

Het bestuur

Nu de
Hoogstraat Promenade
bijna klaar is,
willen we u
nog even laten zien
hoe deze straat
er uitzag
aan het eind van de
vorige eeuw.
Om u te oriënteren:
links het
Oranje Hotel, thans
Matsers Warenhuis.

Verschijnt tenminste
eenmaal per kwartaal

Even

voorstellen:

de redactie

Met dit nummer van "Wagenwegen" is de eerste redactie van dit blad geïnstalleerd. Reeds enige tijd zocht het bestuur naar kandidaten hiervoor, omdat naar haar oordeel de inhoud teveel door bestuursleden werd verzorgd. Thans zijn wij zo gelukkig u de leden van de redactie te kunnen voorstellen. Het redactie-adres berust bij de heer C. POSTMA, Jagerskamp 72. De heer Postma is werkzaam geweest als statisticus op het voormalige PAW en was 12 jaar lid van de Wageningse gemeenteraad.

Voorts heeft zitting in de redactie de heer E. VAN REES VELLINGA, Bennekomseweg 152. Hij is werkzaam op een van de Wageningse instituten en heeft ervaring in het persklaar maken van kopij.

Als derde een 'oude bekende' (al is hij het jongste redactielid), namelijk WILLEM STRAATMAN, Thorbeckestraat 258. Hij is werkzaam op de bibliotheek van het IMAG en is een echte 'vorser' in de geschiedenis van onze woonplaats. Van zijn hand verschenen reeds verscheidene artikelen in dit blad.

Ieder in onze vereniging die in staat is een artikel voor ons blad te leveren verzoeken wij contact op te nemen met één van deze redactieleden. Op deze wijze hopen wij van "Wagenwegen" ook in de toekomst een prettig leesbaar blad te maken met goede artikelen.

Tot slot: redactie, heel veel succes met uw werkzaamheden!

Jan J. de Goede, voorzitter

Stukken voor de redactie te zenden aan: Jagerskamp 72 - Wageningen

Met groot leedwezen namen wij kennis van het heengaan op 26 augustus j.l. van ons lid

MEVROUW ALEID W. VAN DE BUNT

Bij de oprichting van onze vereniging, drie jaar geleden, en ook daarna heeft zij ons steeds met haar grote kennis terzijde gestaan.

Nog in het voorjaar hield zij voor ons een lezing over de 18e eeuwse burgemeester van Wageningen, Lubbert Adolph baron Torck, die zij 'kende' als geen ander.

Wij zullen haar en haar raadgevingen in onze vereniging heel erg missen. Wij verwachten dat zij door haar geschriften nog lang in onze herinnering zal blijven.

Het bestuur

Van de bestuurstafel

Er is deze keer weinig, maar zeer belangrijk nieuws te melden. In de voorbije maanden hebben de plaatselijke kranten weer volgestaan met informatie over het nieuw te bouwen politiebureau aan het Bowlespark, op de plaats van het huidige. Ook het bestuur van de Vereniging "Oud-Wageningen" en met name de voorzitter, heeft deze gelegenheid niet voorbij laten gaan om te protesteren tegen de voorgenomen bouw op deze historische grond en in deze omgeving met de laat 19e eeuwse bebouwing. In de eerste plaats verscheen er een artikel in de Veluwepost van vrijdag 29 augustus onder de titel "Monumentenjaar, vergeet het maar!" Vóór de aanvang van de raadsvergadering heeft de voorzitter als bezoeker van de publieke tribune namens onze vereniging een protest uitgesproken. Uiteraard heeft het bestuur haar acties rond de bouw van het gewraakte pand buiten de politieke sfeer gehouden.

Intensief contact is er geweest, zowel mondeling als schriftelijk, tussen uw bestuur en Monumentenzorg. Hierbij ging het vooral om de omschrijving op de Monumentenlijst: "Het pand Bowlespark 1a vanwege een in de tuin aanwezige ruime middeleeuwse kelder". Volgens Monumentenzorg betekent het, dat alleen de middeleeuwse kelder beschermd is en niet ook het pand. Dit laatste leest het bestuur en met haar vele anderen kennelijk anders. Bovendien acht men bij Monumentenzorg geen reden aanwezig het pand alsnog op de lijst te plaatsen. Onlangs hebben wij de minister van CRM in kennis gesteld van deze feiten en een onderzoek gevraagd.

De Bond Heemschut, door ons via haar correspondent op deze ernstige zaak geweest, heeft ook in een protestschrijven aan B en W en de Raad haar verontrusting uitgesproken (zie Veluwepost 10 september).

Ons lid Fr. Verwoert protesteerde op zijn manier door middel van een ingezonden stuk in de plaatselijke krant.

Een voorstel van Fr. Verwoert aan B en W gedaan, om de in zandsteen uitgevoerde 18e eeuwse stadswapens van de voormalige Bergpoort te plaatsen aan de Hoogstraat Promenade, werd aangenomen. Een mooi succes.

Bij gelegenheid van de opening van de Hoogstraat Promenade werd een mini-krant uitgegeven, waarin aan de hand van oude foto's een overzicht wordt gegeven van de Hoogstraat in vroeger jaren. De keuze der foto's en de tekst werden verzorgd door de voorzitter.

Uw voorzitter trad ook op als reisleader bij een rondrit met een autobus met bejaarden en nieuwe studenten in en om Wageningen. Deze tocht werd georganiseerd door de Commissie Introductiedagen van SSR op woensdag 3 september en werd een groot succes.

Op woensdag 17 september werd voor de nieuwe leden van Ceres een lezing met dia's over de Monumenten van Wageningen gehouden met daarna een gesprek met de nieuwkomers, het geheel eveneens verzorgd door de voorzitter.

Tot slot een mededeling over de eerstvolgende bijeenkomst. Datum en plaats worden in ieder geval tijdig bekend gemaakt.

De in Renkum geboren Jac. Tersteeg, woonachtig in Winsum bij Groningen, heeft zich bereid verklaard een lezing te houden over "Het Wageningse Convent was een Renkumse aangelegenheid". U kent toch de 1e en 2e Kloostersteeg bij de Heerenstraat? Het belooft een interessante lezing te worden.

A. G. Steenberg
secretaris

VERENIGING "OUD-WAGENINGEN"

Opgericht 17 april 1973 - goedgekeurd bij KB dd. 24 september 1974

Secretariaat: Geertjesweg 21, Wageningen

Ledensecretariaat: Ericalaan 3, Wageningen

DE WERELD 1814 1914

Onderstaand overzicht "Logement De Waereld 1814" vond ik in de Wageningse Courant van 15 juli 1914. Het lijkt mij zinvol, vooral nu de restauratie van het op 5 mei 1945 zo bekend geworden hotel in volle gang is, deze interessante bijzonderheden in ons blad af te drukken. In de vorm van noten heb ik verschillende gegevens nader toegelicht, vooral met betrekking tot de eigenaren.

Merkwaardig is het, dat de naam Steuk in de provincie Gelderland geheel verdwenen is (zie: Nederlands repertorium van familienamen; deel 8, Gelderland. Assen 1971).

LOGEMENT "DE WAERELD" 1814

"Het tegenwoordige hotel De Wereld te Wageningen bestaat reeds langer dan een eeuw. ¹⁾ Als curiosum deelt ons de heer J.G. Snackers, exploitant-eigenaar ²⁾, mee dat het hotel den 19en Juli a.s. 100 jaren in het bezit zijner familie zal zijn; immers den 19en Juli 1814 werd het logement "De Waereld", blijkens nog bestaande akte van publieke veiling, aangekocht door de heer Gerrit Steuk ³⁾, grootvader der kinderen Steuk, uit het eerste huwelijk zijner Echtgenootte ⁴⁾.

Na "De Waereld" eenige jaren verhuurd te hebben ⁵⁾, zijn de Gebr. en Zus-

ters Steuk ⁶) (kinderen van genoemden Gerrit Steuk) er zelf ingegaan en is de zaak voornaamlijk door hen en ooknog door den tegenwoordigen eigenaar veranderd en uitgebreid als volgt: in 1852 is het oude woonhuis achter de boomen verbouwd, zooals het lage gedeelte van het tegenwoordige gebouw aanwijst; doch de Geldersche in- of doorrit nog behouden gebleven ⁷). In

1872 verviel de doorrit met schuur en kwam het hooge gedeelte van 2 verdiepingen met platdak tot stand. Toen werden ook de koetshuizen met paarden- en veestallen achter het hotel gebouwd, zooals zij nu zijn ⁸). In 1880 nam de heer J.G.Snackers de exploitatie over ⁹). In 1886 is het hooge gedeelte met een nieuwe eetzaal (ook 2 verdiepingen, waarin badinrichting) naar achteren uitgebouwd.

In 1911 heeft de heer J.G.Snackers de nieuwe meer moderne waranda's en toiletten aangebracht ¹⁰). De steenen pomp, te zien op het schilderij van het oude gebouw, in de koffiekamer van het Hotel aanwezig, bestaat nog als monument en dateert van het jaar 1611 ¹¹).

Het hotel "De Wereld" is tegenwoordig, voor zoover in een provinciestad mogelijk, van moderne inrichtingen voorzien als: waterleiding, electr. licht, badinrichting, moderne toiletten en waranda's, autogarage en toonen aan, dat de hotelindustrie ook in deze provincie een hooge vlucht heeft genomen."

Toelichting:

¹) Reeds in 1707 is er al sprake van de herberg "De Waereld". Het is zeker, dat er in de 17e eeuw een pleisterplaats was vóór de Bergpoort.

- 2) Joannes Godefridus Snackers trouwde op 15 juni 1880 met de Weduwe G. Steuk, Berendina Johanna Stottelaar († 16 aug. 1894, 46 jaar oud). Snackers was afkomstig uit Roermond. Hij vestigde zich in 1878 in Wageningen. Vanaf 1891 was hij lid van de gemeenteraad en wethouder, lid van Provinciale Staten van Gelderland. Hij was tevens secretaris van het r. k. kerkbestuur. Hij overleed 4 februari 1925.
- 3) Van wie is (nog) niet bekend. Gerrit of Gradus Steuk kwam in 1805 naar Wageningen. Hij was afkomstig uit Barneveld, waar hij omstreeks 1749 werd geboren. Zijn beroep was koopman. Circa 1810 trad hij in het huwelijk met Wilhelmina Berendsen († 4 maart 1866, 82 jaar oud). Uit dit huwelijk werden 8 kinderen geboren, 5 zoons en 3 dochters.
- 4) Zie 2.
- 5) In 1829 waren herbergiers: Hendrik van Esveld uit Barneveld en Jan Willem Reijers uit Herwen. Beiden r. k. In 1840 alleen J. W. Reijers, die gehuwd was met Margaretha Holtus uit Lakemond.
- 6) In 1850 is Jan Willem Steuk (geb. 1814) logementhouder. Hij stierf ongehuwd op 12 maart 1878. Zijn zuster Aleijda (geb. 1810) woonde eveneens in "De Wereld". Zij stierf ongehuwd in 1851. In 1860 beheerde de reeds genoemde Jan Willem het hotel met zijn broer Hermanus (geb. 19 dec. 1811), die akkerbouwer was. Deze was lid van de gemeenteraad, kerkmeester en lid van vele verenigingen. Hij overleed op 12 maart 1878. Waarschijnlijk oefende hij tevens het beroep van zadelmaker uit. Met hun nog niet genoemde broer Bernardus werden ze de 'dikke gebroeders Steuk' genoemd. Jan Willem, de herbergier, stond vaak op de stoep van "De Wereld" met zijn lange Gouwenaar in zijn mond de komst van de diligences af te wachten. Hoorde hij tweemaal het wijsje van de postiljon, dan wist hij dat er een volgoets was. Hij gaf eenschreeuw naar de keuken: "Kaat, water bij de soep!" en maakte zich gereed de reizigers te verwelkomen. In 1864 werd bij besluit van de minister van Binnenlandse Zaken aan J. W. Steuk en Cie vergunning verleend voor een wagentienst tussen Wageningen en Arnhem tot vervoer van reizigers en goederen.
- 7) Zie bijgaande foto. Zo'n schuur stond evenwijdig aan de weg.
- 8) In 1925 nog aanwezig. Velen zullen zich een en ander nog wel herinneren.
- 9) In 1888 deed J. G. Snackers het hotel, tevens koffiehuis, met uitzondering van de stalhouderij, over aan F. H. Arends. Blijkens een bericht in de Wageningsche Courant van 3 dec. 1902 werd J. G. Snackers door aankoop weer eigenaar van het hotel. Teruggelocht van Arends?
- 10) De overdekte waranda's werden na 1945 vanwege oorlogsschade afgebroken. Voor zover bekend worden ze bij de huidige restauratie niet herbouwd. In 1914 deed Snackers een gedeelte van de stalhouderij-inventaris van de hand. De stalhouderij werd later voortgezet voor G. Albers. In hetzelfde jaar vond de aanbesteding plaats van het blok van vier herenhuizen naast het hotel aan de Grindweg. Architect was G. J. M. Hof, die op 15 april 1908 in het huwelijk was getreden met Aleida Steuk, dochter van Gerard Steuk en Johanna Berendina Stottelaar. De laatste hertrouwde in 1880 met J. G. Snackers. In 1915 nam Hendricus J. F. Snackers het hotel van zijn vader over. Dat was in het jaar na zijn huwelijk. Hij was o.m. kerkmeester. Hij verkocht na 1945 het hotel aan het Rijk. Op 3 juli 1955 stierf hij.
- 11) Moet 1724 zijn. Deze pomp werd in de jaren vijftig van deze eeuw op last van het gemeentebestuur gesloopt. Het schilderij met "Logement 'de Waerelt' 1814" is thans in bezit van mevrouw Nota-Snackers. In 1937 werd door leden van de schildersvereniging "Gerard Dou" het origineel gecopieerd en o.a. als prentbriefkaart in de handel gebracht.

A. G. Steenberg

De groei van de Wageningse bevolking in 100 jaar

In het tijdvak 1870 - 1970 nam het aantal inwoners van Wageningen regelmatig toe, zodat einde 1970 de bevolking 4,7 keer zo groot was als een eeuw daarvoor. Dit komt neer op een gemiddelde toeneming met 213 inwoners per jaar. Indien ieder jaar van deze eeuw de bevolking met eenzelfde percentage was aangegroeid, zou dit 1,56% per jaar hebben bedragen.

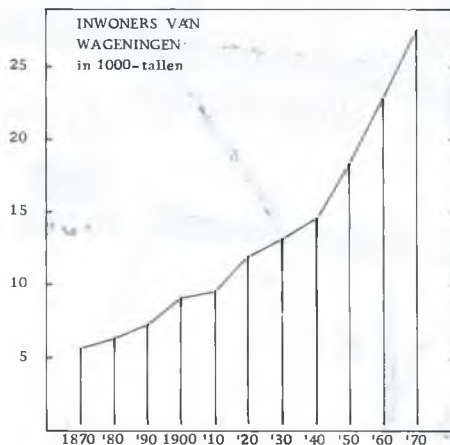
In bijgaande tabel zijn de aantallen inwoners aan de einden van de tienjarige perioden vermeld en daarnaast de gemiddelde toeneming per jaar. De laatste kolom geeft de gemiddelde jaarlijkse groei in procenten per tijdvak weer, waarbij wederom is verondersteld, dat deze percentages ieder jaar gedurende de desbetreffende tien jaren dezelfde bleven. Uit deze aantallen personen en ook uit de percentages blijken er verschillen in bevolkingsgroei tussen de perioden te hebben bestaan. Zo blijkt o.a. de groei tot 1910 trager te zijn geweest dan in de perioden daarna en vooral na 1940. Maar ook binnen de tienjarige tijdvakken was niet alle jaren de bevolkingstoename even sterk. Er zijn zelfs jaren voorgekomen, waarin van een - meestal geringe - afnemng van het aantal inwoners sprake is geweest, namelijk in 1890, 1906, 1908, 1912, 1929 en 1968.

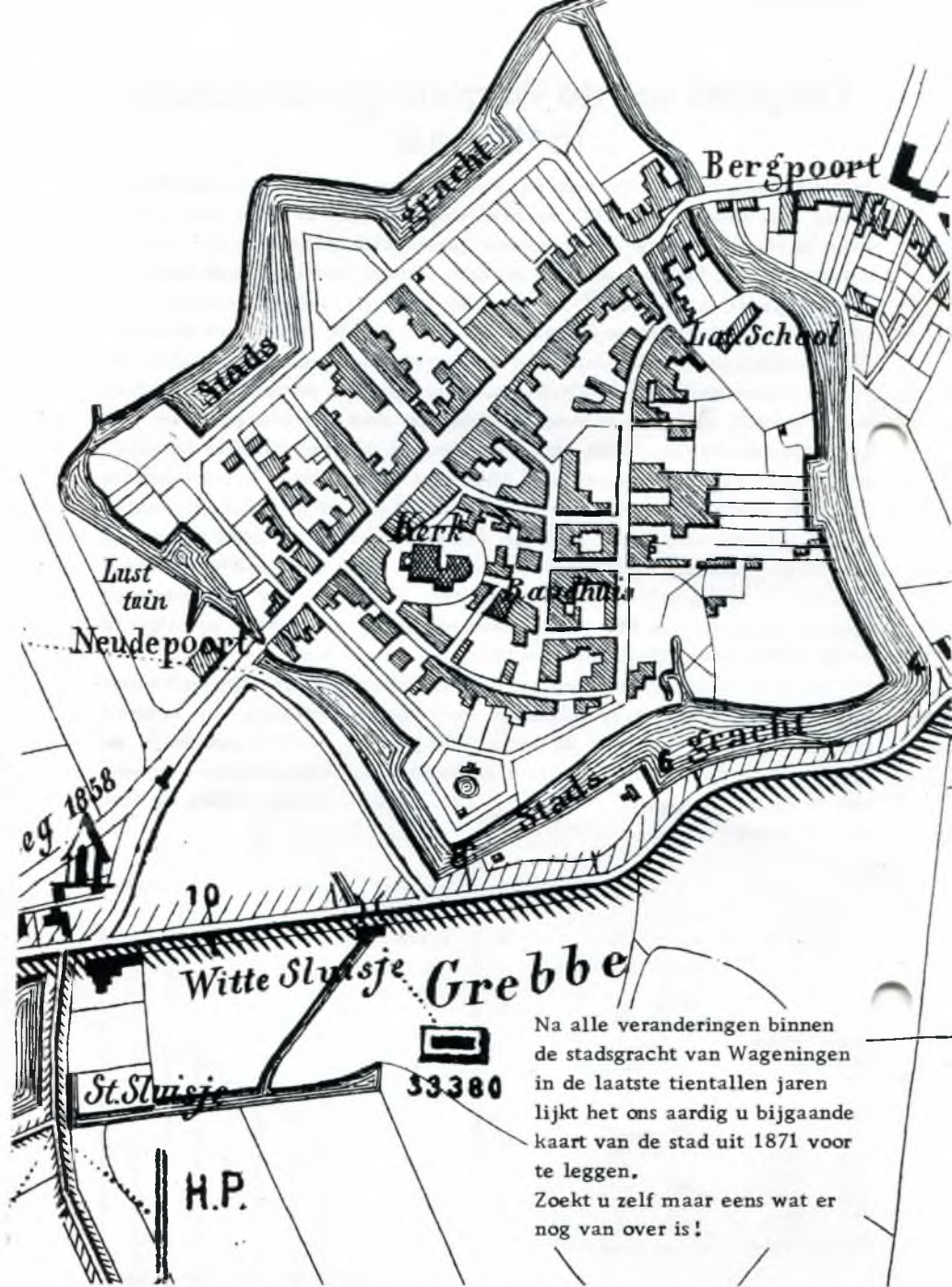
Uit de gemiddelde groeicijfers is te zien, dat er ook perioden waren met minder aanwas dan in voorafgaande en volgende decennia. De oorzaken hiervan zijn - afgezien van de natuurlijke groei - meestal gelegen in de ontwikkeling van werkgelegenheid en huisvestingsmogelijkheden, terwijl ook de variatie in aantal studenten een rol speelde. Daarop willen wij hier nu niet nader ingaan.

P.

BEVOLKING VAN WAGENINGEN

Jaar	Inwoners op 31 dec.	Gemiddelde toeneming per jaar	
		aantal personen	in %
1870	5753		
1880	6370	62	1,02
1890	7648	128	1,85
1900	9131	148	1,79
1910	9758	63	0,67
1920	11930	163	1,56
1930	13167	178	1,46
1940	14778	161	1,16
1950	18645	387	2,35
1960	22904	426	2,08
1970	27050	415	1,68

Na alle veranderingen binnen de stadsgracht van Wageningen in de laatste tientallen jaren lijkt het ons aardig u bijgaande kaart van de stad uit 1871 voor te leggen. Zoekt u zelf maar eens wat er nog van over is!

Verschijnt tenminste
eenmaal per kwartaal

BIJeenkomst

op DONDERDAG 20 NOVEMBER 1975 om 20.00 uur

zal in het

Kerkelijk Centrum "VREDEHORST", Tarthorst 1,

een bijeenkomst worden gehouden,

welke uitsluitend voor leden toegankelijk is.

Het programma is:

1. Kort huishoudelijk gedeelte, waaronder de goedkeuring van het Huishoudelijk Reglement en verhoging van de contributie voor 1976.
2. LEZING
door JAC. TERSTEEG
uit Winsum (Gr)
over o.a.
"WAGENINGSE CONVENT
EEN RENKUMSE
AANGELEGENHEID?"

Wij verwachten dat weer vele leden deze bijeenkomst zullen bezoeken. Zie ook volgende pagina.

Het bestuur

Van de bestuurstafel

Namens de vereniging "Oud-Wageningen" heeft het bestuur op 18 oktober wederom een verzoek gericht aan B en W om het gedeelte Bowlespark vanaf de Heerenstraat tot aan de brug naar Rustenburg, te vernoemen naar burgemeester Torck. Bennekom heeft reeds een Torckstraat, daar er in dit dorp bezittingen van hem lagen. Voor Wageningen was hij een zeer zorgzame burgemeester . . .

In het septembernummer hebben wij er melding van gemaakt, dat er een brief naar de minister van CRM gezonden is over het pand Bowlespark 1a (politiebureau). De omschrijving op de Monumentenlijst: "Het pand Bowlespark 1a van wege enz." moet zo gelezen worden dat alleen de middeleeuwse kelder erop geplaatst is. Aldus het antwoord van het ministerie. Op de bijeenkomst van donderdag 20 november zal dit antwoord aan de orde komen.

De eerste bijeenkomst in dit winterseizoen staat in het teken van Renkum-Wageningen. Wij kennen allen de 1e en 2e Kloostersteeg in de Heerenstraat. Over het klooster, dat daar in de buurt stond, was tot dusver niets bekend. Er bestaat alleen een 18e eeuwse copie van een afbeelding van het Convent uit 1611 en op de bekende kaart van Van Geelkerken (ca.1650) komt eveneens dit Convent voor (zie afbeelding op de voorpagina).

De in Renkum geboren en getogen Jac. Tersteeg hoopt hierover iets meer te vertellen. Op het einde van de 16e eeuw vluchtten nl. de kloosterzusters van Renkum naar Wageningen, waar zij in armoedige omstandigheden leefden. Met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid is hun verblijfplaats het Convent geweest. Zie ook de aankondiging op de voorpagina.

A.G. Steenbergen, secretaris

VAN DE REDACTIE

De redacteuren zullen het zeer opprijs stellen, indien iedereen die iets aardigs uit Wageningens verleden weet te vertellen, dit - hetzij schriftelijk, hetzij mondeling (tel. 12143) - aan hen willen mededelen. Er zijn zeker nog veel interessante verhalen te vertellen, iets waar onze lezers zeker belang in stellen.

VERENIGING "OUD-WAGENINGEN"

Opgericht 17 april 1973 - goedgekeurd bij KB dd. 24 september 1974

Secretariaat: Geertjesweg 21, Wageningen

Ledensecretariaat: Ericalaan 3, Wageningen

Een Suikerfabriek in Wageningen

Sinds het jaar 1795 veranderde de economische situatie in ons land volkomen. De Franse tijd was aangebroken en wij werden op den duur ingelijfd bij het Keizerrijk, Napoleon dulde geen handel met niet-continentale mogendheden, wat voor ons land zeer nadelige gevolgen had. Aanvankelijk kon men onder neutrale vlag en met behulp van de neutrale handel en scheepvaart van de Amerikanen nog doorgaan op kleine schaal met de zogenaamde sluikehandel. Frankrijk echter onderdrukte meer en meer deze vorm van handel, wat uiteindelijk resulteerde in het Continentaal Stelsel (1806), dat een groot deel van de handel (o.a. met Engeland) onmogelijk maakte. Als tegenzet kondigde Engeland een contra-blokkade af, zodat het met de overzeese handelsactiviteiten definitief gebeurde was.

De koloniale rietsuiker kwam gewoonlijk in ruwe toestand in de Europese havensteden aan, waar zij door raffinage voor consumptie werd gereedgemaakt. De bovenvermelde gebeurtenissen brachten de invoer en dus de raffinage tot stilstand. Men werd gedwongen om te zien naar een vervangingsmiddel en dat was er! Het geluk wilde namelijk, dat in deze tijd de ontdekking van de Berlijuse apotheker Marggraf, die in 1747 suiker in beetwortelen had gevonden, produktief gemaakt werd. In Silezië (1802) en later in Frankrijk werden kleine suikerfabriekjes gebouwd.

De Napoleontische administratie zette zich in 1811 in beweging, teneinde in het Keizerrijk 32.000 ha met beetwortelen te doen bebouwen, waarvan een zeker deel ten laste van de Nederlandse departementen kwam.

Terstond togen de prefecten van de departementen aan het werk. Zij noemden de bietsuikerfabricage "une brillante spéculation" en bevalen de verbouw van suikerbieten aan op bij elkaar gelegen velden, opdat temidden van die velden een suikerfabriek kon verrijzen. Al snel ontstonden er tussen 1811 en 1812 in ons land een aantal suikerfabrieken, o.a. te Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Dordrecht, Oosterbeek en Wageningen. Deze laatste zullen wij eens nader onder de loep nemen.

Evenals de andere werd ook de Wageningse suikerfabriek opgericht tussen 1811 en 1812. Een nauwkeuriger datum is mij niet bekend. De lijst van 'de schuuren onder Wageningen' uit die tijd vertelt ons dat de suikerfabriek vermoedelijk heeft gestaan in de wijk C (Boven- en Benedenbuurt). Ook hier ontbreken nadere gegevens.

Welweten we met zekerheid de eigenaar. Wilde men in die tijd een fabriek beginnen of een beroep uitoefenen, dan moest men ingeschreven zijn in het Patentregister, dit in verband met te betalen belastingen. In het Patentregister van Wageningen uit 1813 staat vermeld onder nummer 80: Linden van Hemmen.

N.º	des		Nom et Prénoms	Leur état
	Patentes.	Quittances.		
00	P. Mai	26 avril	Lijnden van Hemmen	Propriétaire de bateaux pour le passage du Rhin en Alsace et en Lorraine, et pour la fabrication du sucre pour la fabrique.
01	P. Mai	23 avril	Lijnden van Hemmen / Jean	Chargé de la fabrication du sucre pour la fabrique.
02			Lange / Mathieu	Marchand de bois en gros.
03	P. Mai	21 avril	Leibert / Henrius Libert	Cabaretier.

Uit andere acten blijkt dat dit de heer F. G. van Lijnden van Hemmen is. In het register staat verder dat hij eigenaar is van 'de bateaux pour le passage du Rhin (vermoedelijk het Lexkesveer, daat dit lange tijd in handen is geweest van de familie Van Lijnden van Hemmen) et d'un établissement pour la fabrication du sucre pour la fabrique'. Deze en nog een andere aanwijzing (waar ik straks op terugkom) bewijzen dat de heer F. G. van Lijnden van Hemmen inderdaad eigenaar is geweest van de suikerfabriek.

Enige meer gedetailleerde gegevens vinden we in het Franse Archief van het "Département Issel Supérieur", waar Wageningen destijds onder ressorteerde. In dit archief bevindt zich namelijk een "Statistique industrielle et manufacturière Année 1812". Volgens deze statistiek werkten er zestien arbeiders in de fabriek, die gemiddeld twaalf sous verdienden, terwijl de bruto waarde van het produkt 9 à 10,000 frans per jaar bedroeg.

Met betrekking tot de arbeiders vond ik de volgende kanttekening: "Ils demeurent tous dans la commune, 14 travaillent un demi-an et les deux autres tout l'année". Vertaald: Zij wonen allen in Wageningen, veertien werken slechts een half jaar, de twee anderen werken het gehele jaar.

De veertien arbeiders werkten slechts een gedeelte van het jaar, omdat er alleen veel werk was nadat de bieten geoogst waren. Het kwam er dan op aan de bieten zo snel mogelijk te verwerken, daar anders het suikergehalte terug zou lopen. Met betrekking tot de bieten stond vermeld: "Les betteraves qui sont employé sont pour la plus part cultivé dans la commune" (De bieten die verwerkt worden, zijn voor het grootste gedeelte verbouwd in Wageningen). In een brief van 3 september 1812, behorende bij deze statistiek, schrijft de heer R. I. Bouricius, hoofd van het arrondissement Arnhem aan de Préfect van het Département Issel-Supérieur, dat nummer 92 voorkomende op de statistiek, als eigenaar van de suikerfabriek, de heer F. G. van Lijnden van Hemmen is!

In de Burgerlijke Stand van Wageningen vond ik nog een aantal gegevens over arbeiders die in de suikerfabriek hebben gewerkt. Zo verschijnt in de maand april van het jaar 1811 voor de Maire der stad en jurisdictie van Wageningen, Aart van Rennes, arbeider op de strooifabriek van de heer F. G. van Lijnden van Hemmen, die verklaart dat zijn huisvrouw Aaltje van den

Brink verlost is van een zoon, waarvan hij erkent de vader te zijn en waaraan hij de voornaam Gerrit wenst te geven.

Ook een aantekening uit het Bevolkingsregister uit die tijd is de moeite waard. Hierin staat ene Gerrit Lijsen vermeld. Hij werd geboren te Wageningen op 30 juli 1794, was ongehuwd en had als beroep 'opziender in de suikerfabriek'. Zijn vader heette Hendrik Jan Lijsen en zijn moeder was Hendrica van Rennes. Opmerkelijk is dat in beide gevallen een "VanRennes" voorkomt, die relatie heeft met de suikerfabriek. Toeval?

Als laatste: Nadat het Keizerrijk was uiteengevallen verdwenen ook na 1814 de suikerfabrieken. Rietsuiker importeren was blijkbaar toch goedkoper dan suiker vervaardigen uit bieten. Alleen het vee had er na 1814 nog profijt van, omdat de biet een gewaardeerd veevoeder bleef!

W.M. Straatman
Thorbeckestraat 258

FEESTLIED voor REBBE COZIJN

Twee jaar geleden kwam ik in het bezit van een merkwaardig gelegenheids-gedicht, vervaardigd naar aanleiding van het 25-jarig ambtsjubileum in 1895 van Mozes Abraham Cozijn, voorganger van de Joodse Gemeente van Wageningen. Uit de slotregels valt op te maken, dat het werd samengesteld door zijn kinderen.

Een oude Wageningse dame onthield dit lied en stelde het op schrift. In haar jeugd - zo'n 60 jaar geleden - werkte zij enige tijd op het naaiatelier van de dames Van Embden aan de Hoogstraat, nichtjes van de eerste echtgenote van Cozijn. Op dit atelier heerste een prettige sfeer, vooral omdat er veel gezongen werd, ook dit feestlied. Voor de eerste twee coupletten werd de melodie van het "Zonnelied" van Catharina van Rennes gebruikt.

Ziehier het betreffende feestlied, een 'kreupelrijm' met verschillende gegevens uit het leven en werk van de Wageningse rebbe, voorzien van een enkele verklarende voetnoot.

Rebbe
Cozijn

Gij waart nog slechts maar een jongeling, ¹⁾
toen Gij Uw ambt hebt aanvaard.
Telkens weer moest Gij als loteling
dienst doen voor Land en voor Staat. ²⁾
't Geestelijk kleed werd geruild voor tuniek.
Ge kleedt U van godsdienst als militair chique.
Toch hebt Ge Uw plicht steeds volbracht,
hulde aan Uw werkzame kracht!

Ongetrouwd en zonder kosthuis
kwaamt gij in Wageningen aan.³⁾
't Zoeken al naar een geschikt tehuis
bracht niet veel zorg U toch aan.
't Was bij Van Embden waar men U toen bood,
plaats aan hun tafel als hun huisgenoot.⁴⁾
Gij had daarvan geen berouw,
want gij kreeg een dochter tot vrouw.⁵⁾

Maar niet heel lang mocht gij U verblijden
in het bezit van Uw brave vrouw.
Zij schonk U zeven flinke kinderen,⁶⁾
daarna bracht zij U in rouw.⁷⁾
Maar steeds hield gij 't hoofd opgeheven.
't Bezit Uwer kinderen was U tot troost.
Gij zocht U een leidsvrouw voor U zelf⁸⁾
en eene moeder voor Uw kroost.

Een tijd lang hebt gij ons ook onderwezen
als leraar in het godsdienstonderwijs.⁹⁾
Waar vaak werd ons de les dan voorgelezen,
want kinderen zijn toch meestal eigenwijs.
En wilden wij dan niet naar U horen,
dan droeg de stok het zijne er toe bij.
En vaak kreeg men 'n tikje om de ooren
of honderd regels strafwerk op de lei.

Maar in andere tijden,
kunnen wij ons verblijden.
En zien wij 't voordeel van Uw strengheid in.
Na al die lessen kunnen wij beseffen,
dat gij ons leidde in den waren zin.

Leeft gij nu nog tal van jaren.¹⁰⁾
Steeds gelukkig en tevrêe.
Dat geen leed U wedervare,
dat is onzer aller bête.
Dat U in Uw verder leven
steeds gelukkig moge zijn.
Dat is de wensch van al Uw kinderen,¹¹⁾
dat is de wensch voor U, Cozijn!

- 1) Møzes Abraham Cozijn werd 21 oktober 1849 te Amsterdam geboren, waar hij tevens de opleiding volgde aan het Nederlandsch Israelietisch Seminarie. Hij verkeerde veel ten huize van Rebbe Jesaja Kleerekoper, wiens vrouw een zuster was van Vrouwtje van Embden-Hirsch te Wageningen. Op 22-jarige leeftijd behaalde hij de acte van Joods godsdienstonderwijzer.
- 2) Bij zijn huwelijk werd het bewijs van zijn 'voldoening aan de Nationale Militie' overgelegd.
- 3) In december 1870 werd hij benoemd te Wageningen als voorzanger, godsdienstonderwijzer en ritueel slachter. Hij liep daarvoor korte tijd stage in de Joodse Gemeente van Ommen en die van Beek (L).
- 4) De familie Van Embden woonde in de Hoogstraat, waar nu kapper Rijsemus zijn zaak heeft. Meijer van Embden (gehuwd met Vrouwtje Hirsch) was boekbinder. Ook kon men toen al loten van de Staatsloterij bij hem kopen.
- 5) Hij trouwt op 21 april 1876 met Aaltje, geboren in 1849 te Wageningen. Zij was de derde dochter. De familie Cozijn vestigde zich Boterstraat A405, vanaf de Hoogstraat links. De Boterstraat was aan beide zijden bebouwd en het huis van Cozijn was tussen de Hoogstraat en het steegje naar het Kerkplein gelegen.
- 6) Anmaatje (15.4.1877), Meijer Izak (19.5.1878), Abraham Jacob (26.8.1879), Frederike (15.11.1880), Betsy (23.4.1882), Rebekka (16.7.1883) en Debora (23.1.1886).
- 7) Aaltje Cozijn-van Embden stierf op 2 oktober 1886 aan kanker.
- 8) In 1889 met Rosalina Frankfort uit Arnhem.
- 9) Op zondag werd aan de Joodse kinderen Joods onderwijs gegeven, waaronder godsdienstondericht. De Israelietische Gemeente had hiervoor een klaslokaal in de openbare school (de zgn. Walschool) gehuurd van de gemeente Wageningen.
- 10) Hij stierf op 31 augustus 1912 te Wageningen op bijna 63-jarige leeftijd. Hij ligt begraven op de oude Joodse begraafplaats in de Veerstraat. Zijn weduwe vertrok in december 1912 naar Amsterdam.
- 11) Zie 5.

A.G. Steenberg

.....

kù je hum? Onder deze titel, vrij vertaald "ken je hem?", volgt hier weer een Wagenings verhaaltje

Willem Bongers, de in 1959 overleden verhuizer en transporteur, kon met dieren en auto's erg goed overweg en daarover zijn vele verhalen te vertellen.

Hij had een hond, Tjip genaamd, die vanaf de Markt naar huis gestuurd, de juiste mand ging halen: "Haal de aardappelmand, de vismand of de groentemand" werd stipt opgevolgd.

Toen een nieuwe politiecommissaris hem langs de weg vroeg: "Is dat nu die hond waarover ik zoveel heb gehoord?", zei Bongers: "Tjip, politie!" En de hond, die los onder de kar liep en met zijn borst tegen de wagenas duwde (met plezier en energie), rende naar de Rouwenhofstraat. "Gaat u maar kijken, hij ligt dan in zijn mand te slapen", zei Bongers. De verbaasde commissaris vroeg wat dat te betekenen had. "Wel", antwoordde Bongers, "deze hond heeft niet de vereiste schofthoogte en mag daarom niet als 'trek-' of 'duw'-dier fungeren."

40 jaar ligt er tussen deze twee opnamen rondom de Grote Kerk op de Markt. En u ziet zelf dat het stukje kerk het enige is dat op beide foto's staat. Er is heel wat verdwenen in Wageningen. Daarom moeten we zuinig zijn op het weinige oude dat nog over is!

